

Панас Крэнт.

З беларускага жыцця.

* * *

Барада і галава у Панаса сівые як мох на старой хвоі; твар панірнаўся, вочы выцвілі і за палі глыбока пад лоб; рукі ды ногі высахлі у шчэпку і трасуцца як ляк. Абнядужаў Панас і зусім раскіс; а ешчэ нідаўна ён быў такім сілачом, што адным пальцам перэкідаў брыку, да верху наложэную збожам. Божэ Вялікі, як людзі хутка мяняюцца!.. Сягоньня чэлавек—дуб, а заўтра—сухая націна.

Цяпер Панас нікуды ужо не выходзіць; ляжыць сабе у запеку скорчыўшыся ды горка—горка плачэ. Нічога ня есць, мала с кім гаворыць і заўсёды боязна глядзіць, мутнымі вачамі, усё у адно мейсцо, на покуць, бытто чэкае, што аттуль ось пакажэцца нешта надта страшнае...

Зусім Панас, аслабеў і звіхнуўся з вума. Людзі кажуць, што Бог пакараў яго за тое, што ён вельмі крыўдзіў сваіх селякоў ды знушчаўся над роднымі дзяцьмі. От падымем хоць трошкі заслону над яго жыцьцём ды паглядзімо ці праўду людзі кажуць.

* * *

Панас Крэнт быў гаспадар сабе руплівы ды вельмі дбалы; ён дзень і ноч працаваў над

сваею гаспадаркаю: першым уставаў і апошнім лажыўся спаць. Ня скрыўдзіў Бог яго і шчасьцем: праца яго добра спорылася, гаспадарка шырылася, паўнела. Завёў Панас пародзістых жэрабцоў, быкоў; перэправіў на шляхоцкі шталт будоўлю, паставіў некалькі свіронкаў дзеля збожжа, — адным словам, стаў у сяле першым багатыром.

Трошкі—патрошкі завяліся у Панаса у машне і грошы. Пачаў ён купляць у акалічных збяднеўшых панкоў лес, зямлю, а потым купіў і цэлы маёнтак з вадзяным надта карысным млыном. І колькі Панас не заграбаў у свае рукі зямлі, ўсё яму здавалася, што мала.

— Нашто табе гэтулькі многа зямлі? пыталіся у Панаса людзі, як ён збіраўся купляць маёнтак: ці ж мала табе тэй што е?

— Дайце мне увесь сьвет, ды й тагды я не здаволюся.—атказваў ён.

Стаўшы багатым ды ўластным гаспадаром, Панас зусім забыў Бога і пачаў крыўдзіць сваіх сваякоў: зайдзе, напрыклад, чыя—небудзь карова у яго сенажаць, або выламіць хто у яго лесі дубец паганяць атстаўшую жывёлу, зараз, як паймае, здзярэ штраф з бедака які захочэ; а калі хто пачне спрэчацца, дык на таго нападзе с парабкамі і прыбье да паўсьмерці.

Людзі плачуць, стогнуць, праклінаюць багатыра—душагуба, а найці на яго справы ня могуць, бо ён добра знаецца з усімі ўласьцямі і ўсіх падкупае грашмі, каб трымалі яго руку. Усе у вакалічнасьці баяцца Крэнта, як чорта. Дый ня дзіва: ад чорта можна аджэгнацца,

а ад крывапіўцы гэтаго, як прычэпіцца, не аткараскаешся нічым.

Хоць Панас і паганы быў чэлавек, але праз багацтва усюды яго усе паважалі, а свае селякі хоць у сэрцу і цракліналі багатыра, а дзеля віду ўсё—такі шапкавалі перэд ім.¹

У сваёй парахіяльнай цэркві Панас заўсёды станавіўся ў перэдзі, каля самога амвону; часта жагнаўся шырокім крыжам, біў моцна кулаком у грудзі і ставіў перад абразамі тоўстыя свечкі. По мші бацюшка у рызах падходзіў да багатыра, жагнаў яго сваёю белаю, пухлаю рукою і дарыў яму прасфару. У валасной канцэлярыі на сходках Панас садзіўся на крэсьле каля стала плячо у плячо з пісарам ды старшыною. Станавы, судзья ды нават міравы пасрэднік былі у яго сваімі людзьмі. Усюды Панасу першо мейсцо, усе яго слухаюць, усе яму патакваюць і ніхто не пасьмее сказаць яму на перакор кепскага слова. Зазнаўся, загардзеў Панас і падступіцца да яго страшна. Сваіх селякоў і ў грош не ставіць; крычыць на іх, лаецца як той маскаль самымі брыдкімі славамі. Божэ мой, як багацтво брыдзіць людзей!..

Ня лепш Панас абходзіцца і с сваёю сям'ёю. Жонка, сыны, дзьве нявесткі — дрыжаць перад ім. Ніхай хто асьмеліцца сказаць яму на перакор слова, зараз за нагайку і пачне усей моцы аплетаць бедака па сьціне, што аж скура лопае. У нявестак ад гэтаго заўсёды усё цела у рубцах. У хаці багатыра ціха, як у магілі; ніхто ніколі не засьпевае, ніхто не прамовіць лішняго слаўца; навад унукі, што

ешчэ поўзаюць па падлозі і тые баяцца піськ-
нуць, як дзед сядзіць у хаці.

У часі абедна адно і чуваць, як за сталом
грымае Панас на сваю чэлядзь:

— Парася! крычыць ён на старшу нявестку:
на што ты, шэльма, раскрышыла па столе
хлеб; нябось гэта табе ня цэгла якая,—пазбя-
ры зараз мне крошкі... І Парася згарнуўшы
крошэчкі у жменю, барджэй кідае іх у рот,
бо добра ведае, што як гэтаго ня зробіць, то
будзе па сьпіне гуляць нагайка.

Гануля! крычыць стары на другую нявестку:
глядзі, гэн твой байструк разлівае па сталю
крупнік. Мо табе гэта памыі, ці што?.. А каб
вас спрутак задавіў, як вы шануеця маё да-
бро! І Гануля моўчучы вырывае у свайго
хлопчыка місачку с крупніком і нясе яе на
прыпек, каб выліць рэшту у гаршчок.

Усім Панас кіруе у сямье, усе яго слуша-
юць ды баяцца, як самага вялікаго пана.
Старшыне сыны ужо даўно вырасьлі, пажанілі
ся, а жывуць умесьце з бацькам і проці яго
волі і пары з рота ня пусьцяць. Адзін раз на
Яна старшы сын, Цімук, паехаў с сваею жон-
каю, не спытаўшыся у бацькі, да Жырава на
кірмаш, то як прыехаў да дому, стары, накі-
нуўшыся, так збіў яго, што небарака цэлых
паўгода кашляў кроўю.

Шчыра працуе Панасава сямья. Гаспадар-
ка яго усё больш ды больш шырыцца, паўнее
скарбам, але, адна беда, ніхто з яго чэлядзі
не знае добраго жыцьця, не мае ніякае вя-
сёласьці у сэрцу. Усе ходзяць як пад землёю,—

смутныя ды прыдаўленыя, з заплаканымі во
чамі.

Нагроб Панас толькі дабра ды уселякаго
скарбу, што аж ня можэ ужо умесьціць у сва-
іх высокіх, каштоўных харомах; але што з гэ-
таго, калі у яго хаці апрыч смутку, енку ды
цяжкіх ўздохаў нічога больш не пачуеш. Плачэ
Пана сава семья; плачуць у вакалічнасьці ўсе
людзі прыціснутыя ды моцна здаўленыя за
горла заграбенчаю рукою багача — душа-
губа

Ці-ж доўга гэта будзе? Няўжо німа на свеці
праўды? Не, настане вешні ясны дзень, сагрэ-
ты цёплымі праменьмі сонца, і на змену крыў-
дзе прыдзе сьвятая праўда. Ніхай каса косіць
сабе траву ды рэжэ бязвінныя кветачкі, але
настане пара, што наскочыць яна на камень
і сама разляціцца ў дрэбезгі ..

* * *

Неколькі гадоў таму ажаніў Панас свайго
апошняго сына, Змітру, — што дражнілі зно
скам, — з дзяўчынаю с свайго села — Аленкаю.
Аленка была беднаго роду, але надта праца-
віта, здатна да ўсякае работы, цікава ды ха-
рошэнька сабою як лялька. Вясёлы прыхільны
характар, чырвоныя, як вішанькі шчочкі; ру-
савыя косы ды сінее як вешне небо вочы,
ставілі Аленку паміж усіх дзеўчат на першо
мейсцо. З яе гарачаго пагляду хлопцы дурэлі
і па першаму яе слову гатовы былі кінуцца
у вагонь ды ў воду. Была Аленка трошкі
і адукована; яна скончыла у Езерніцы пачат

кову школку і умела добра чытаць ды пісаць. У яе кублу разам з сарочкамі і андаракамі лежалі і кніжкі, каторыя яна купляла калі — некалі у паветовых кнігарнях і чытала як мела час. А прыч таго Аленка была надта здатна да скокоў ды сьпевоў; голас у яе быў лепшы чым у салаўя. Бывала, будучы ешчэ дзеўчынаю, як засьпевае у летку на полі, дык жанцэ кінучь сярпэ і слухаюць стуючы як укошаныя...

Зрабіўшыся нявесткаю багатыра і апынуўшыся у чужой сямьі, Аленка не зьмяніла свайго характару і сваіх звычаёў: заўседы, як сонейко, вясёлая, да ўсіх прыхільная яна калі заспевае, як мае час паскачэ, а іншы раз, угледзіўшы штонебудзь сьмешнае, так зарагочэ, што аж вокны у харомах багатыровых задрыжаць. Праўда, за сьпевы ды выкрутасы добра даставалося Аленцы ад свякрухі, але гэта не спыняло яе, бо моладасць хутка забывае ўкоры. Свёкра свайго яна хоць і паважала, але не баялася і не саромялася казаці старому, як трэба было чысту праўду, хаця б гэта праўда і калола яму вочы. Ніхай адно стары пры ёй начне каго крыўдзіць, яна ня сцерціць ды зараз і грымне:

— Ой, тату, памятай, што ёсць на небе праўдзівы Бог; здзірства тваё не даведзе цябе да добра адрыгнуцца табе чужыя сьлёзы...

— А табе якое да гэтаго дзела, шчанё задрьпанае, — крычыць стары на нявестку: з жэбрацкаго роду упёрлася у мой шляхэтны дом ды ешчэ мне вочы, бэстыя, пачэш... Мо раўня табе я, паганка ты?..

— Усе, тату, людзі на зямлі роўныя,— атка-
звала Алена свёкру на гэту лаянку.

У сямье Алену сяк-так цярпелі, але ніхто
шчыра не любіў, бо яна была ня іх поля
кветка. Толькі адзін Панасоў парабак. Лявон,
дзяцюк гадоў осьмнаццаці, надта упадабаў яе
за сьпевы ды скокі, бо і сам быў да гэтаго
вельмі ахвочы. Ён заўсёды заступаўся за
Аленку, як багатырова сямья яе чым крыў-
дзіла і гатоў быў за маладзіцу іці хоць на
нажэ.

Свёкар ды нявесткі часта крыўдзілі Аленку
ды пяклі ей вочы жэбрацкім родам, і хоць яна
гэту зневагу хутка забывала, але с часам
у сэрце яе пачало закрадвацца чуцьцё цяж-
кае крыўды ды гневу. Трошкі па трошкі над
сямьёй Панаса пачалі ўсплываць цёмныя хмар-
кі, каторыя чым далей, тым болей шырыліся
ды паўнелі, збіраючыся у чорную хвілю *).
Трэ было хутка чэкаці грывот. Раз выпало
ось якое здарэне:

Было вяліка свята «Багач» ці «Крыж». до-
бра не памятаю. Аленка пад вечэр паклікала
да сябе у госьці «сваіх равесьнікаў, хлопцаў
ды дзеўчат. Маладзеж выпіўшы па шклянцы
гарбаты, пачала весяліцца як умела. Зараз ад
гучнаго гоману задрыжэла ўся хата: хлопцы
ў лад раптам засьпевалі вясёлую песьню:

Ой пад гаем, гаем, гаем зяляненькім,
Там гарала дзеўчыненька волікам чарнецькім;
Гарала, гарала, ня ўмела гукаці
Ды наняла казачэнька на скрыпачцы граці...

---

*) Вельмі цёмная хмара з бураю ды навалыніцаю.

Адзін хлапец вельмі добра стаў падыгры-ваць на скрыпцы, а другі пачаў пад тахт біць у бубен.

Музыка дробнымі ладамі залівалася як шалёная, віхрамі ўзлетаючы ўверх і заохочывала маладзеж да скокаў. Аленка ня вытрывала і, узяўшыся у бокі, пусцілася аддзіраці казачка; за ёю, растапырыўшы рукі прыседаючы ды прытоптываючы, пусьціўся віхрам па хаці парабак Лявон... Якраз у гэты вясёлы час атчыніліся дзьверы, і у хату ўвайшоў Панас. Акінуўшы ўсіх воўчым паглядам, ён за-роў як мядзведзь:

— Што вы, шчэняты, сабраліся тут зневажаць мой дом.. Вон, адгэтуль шэльмы!..

Ніхто с хлапцоў і вусам не крануў на гэты крык; а Лявон ешчэ мацней, ешчэ драбней забарабаніў абцасамі па падлозі. Аленка прыседаючы і верцючыся ўюном падплыла да сьвёкра і, топнуўшы нагою, моцна крыкнула:

— Тату, не мешайся не ў сваё дзела. Я зазвала іх да сябе...

— Ах, ты, дрэнь, спрэчацда ешчэ будзеш? Крычаў сярдзіта Панас: ось я табе пакажу!. І стаў с кручка знімаць нагайку. Музыка, як перш, рэзала, адбіваючы дробныя каленцы.

Аленка схапіла с печы тоўсты кляновы апалонік і, падскакаўшы прытуптываючы у такт да сьвёкра, стала проці яго замахнулася апалонікам ды кажэ:

— Ось зачачі адно, тату, дык, даль—Бог, гэтым апалонікам раскрою табе чарэп на двое... І, сказаўшы гэта, змерыла яго сваім доўгім вострым паглядам. Панас не ждаў гэтакаго ад-

важнаго і стойкаго адбою; ён збялеў як пала-тно і, павесіўшы на кручок нагайку, моўчкі выйшоў с хаты. У сьлед яму хлопцы моцна зарагаталі, а Лявон, выкінуўшы крутое ікале-на, так моцна грывнуў абсацамі, што аж пад-лога задрыжэла.

З гэтае пары Панас зусім ўзненавідзеў сваю маладую нявестку і пачаў мяркаваць, каб, як можна барджэй атдзяліць свайго зно-ска з жонкаю на хутарскую сялібу. Доўга ждаці не прышлося. Праз некалькі дзён прые-халі ад землеустраіцельнае камісіі каморнікі разбіваць зямлю на атрубы. Панас зрабіў гэ-так, што першы і самы паскуднейшы атруб на голым балоці адрэзалі яго сыну—Змітру.

Не адкладаваючы на доўга Панас зараз на адрэзанай сялібі збудаваў хатку, гуменца ды хлявец і на Міхайла, па першаму сьнегу, Змітра са сваею жонкаю ужо пераехаў на но-вую гаспадарку. Як толькі рушылі коні, што вязьлі вазэ са скарам за вароты, Панас у да-гонку моцна крыкнуў:

— А што, нявестачка, цяпер паскачэш ты на Голым балоці...

— Нічога, татулька, — атказала нявестка: дасць Бог пражывем як кольвек і у беднасці, абы нікога ня скрыўдзілі.

Праз дзён два ці тры, па ад'ездзе Змітры на нову сялібу, Панас, без дай раці прагнаў і парабка Лявона ды ешчэ так моцна збіў яго, што небарак ледзьве, ледзьве дацягнуўся да бацькоўскае хаты, што стаяла у самым канцы села, каля выгану.

(далей будзе).

К. Лейко.

Ланас Крэнт.

З беларускага жыцця.

* * *

Стаў Зміцер з маладою жонкаю самотна правіць сваею гаспадаркаю. Завёў сякую-такую жывёлу, дастаў стрэльбу і пачаў хадзіць на палеваньне, застаўляў па полю сільля ды лавіў усякіх птахоў, калі-некалі с падраду ва-зіў да Слоніма жыдоўскае збожжо — жылося яму нішто сабе, а жонка вельмі нудзілася. Выйдзе, бывала, Аленка на ганчак, гляне смутнымі вачамі на Голо Балото, праз катора працекала маленькая, с частымі злучынамі рэчка, ды голасна так засьпевае:

Чаго рэчка смутна стала,

Ці рыба змуціла;

Чаго дзеўчэ моцна плачэш,

Ці маці набіла.

Мяне маці біць ня біла,

Самі сьлёзы льюцца...

Сьпевае маладзіца ды горка плачэ, а чаго і сама не знае... Так некі смутак апанаваў ды жаль вызывае.

Раз Алена, прачхнуўшыся рана, збудзіла Змітра ды кажэ яму:

— Ой. Змітручок, які я сённяя паганы сон бачыла, не дай Бог, аж ешчэ і цяпер уся дрыжу.

— Які? Ну, кажы...

— Здавалося, што пашла надта вяліка навальніца. Мутная вада патокамі хлынула з гары і знесла на балота усю нашу будоўлю; мы з табою каб удзержацца пачапіліся на некі стоуб, але зараз нехта, схапіўшы нас за ногі, стаў цягнуць у воду. Хто гэта, думаю, хочэ утапіць нас? Гляджу — стаіць з заду бацька Панас. Тут я вельмі моцна спалохалася ды прачхнулася...

— Паганы твой жонка, сон,—сказаў Змітра: але ня трэба баяцца, бо ўсякі сон як мара: хутка гіне.

— Гэта праўда; але усе такі мяне вельмі палохае нейкае нядобрае прачуцьцё.

На другі ці трэйці дзень пасьле гэтаго Зміцер пашоў з дому у сяло да каваля гастрыць секеру. Дома была адна Алена. Вечэрам, як добра змеркалося, Алена, зіркнуўшы у вакно, угледзіла над сялом надта веліка зарэво. Поламя біло да самага неба і якраз у тым мейсцы, дзе стаяла будоўля свёкра Іскры стаўбамі сыпалі у верх і залатымі матылямі разлеталіся у начной цемры; уся ваколіца зіхацела. Алена зразу, сцікавала, што гарыць сяло і, барджэй накінуўшы ка жух на плечы, пабегла на пажар.

Адбегчы гоноў чатыры ці можэ і больш, яна угледзіла на ўзгорку свайго Змітрука: ён стаяў і дзівіўсё як бушэваў на будоўлі агонь.

— Ой, Божэ-ж мой, што гэта робіцца,—лемантавала Алена падбегаючы да Змітра.

— Бацька гарыць, — прамовіў ён без усякаго жалю.

— Бяжэм, Змітручок, ратаваці!..

— Куды! Ня сьмей!.. Ешчэ бяду якую на сябе наклічэм. Пойдзем... сказаў ён ўластна і, узяўшы жонку за руку, павёў яе да—дому.

У Панаса згарэло гумно, два свіронкі і хлеў: апроч таго згарэло некалькі суседзкіх хат ды гумен. У поўнач агонь залілі і пажар скончыўся. На другі дзень пашлі па сялу языкі, што Панаса падпаліў яго сын—Змітраў падзяку за выселкі на отрубы. Нашліся навет людзі, што сьветчылі, нібыто яны бачылі як у сумеркі Змітра йшоў каля бацькаўскага гумна і засоўваў руку у стрэху, бытто клаў што туды; с таго боку, дзе ён стаяў, зараз і ўспыхнула... Ой языкі доўгіе, брахлівые, колькі зла вы добрым людзям робіця!.. Зараз аб Змітравым „падзякаваньні“ забубнелі па ўсей вакалічнасьці. Далі знаць паліціі. Як бачыш, прыехаў станава, ураднік і сьледавацель. Пазвалі Змітрука на дазнаньне:

— Гдзе быў, — пытаюцца, — ў дзень пажару?

— У сяле, гастрыў сякеру у каваля.

— Калі вярнуўся да—дому?

— Як добра змеркалося.

— ішоў, бо каля яго лежала сьцежка.

— Ну, і падпаліў, прызнайся...

— Скарай мяне, Божа, на душы, на целі, калі я хоць падумаў аб гэтым...

— Чаму-ж людзі дасьвечаюць?

— Гэта аблыжнікі, падкупленыя бацькам, непраўду гаворуць.

— Ну, гэтым не адапрэшся...

— Што зрабіць, уся надзея на Пана Бога.

Не паверылі Змітруку абвінавацілі на даз
наньні і падалі у суд. Суд прысудзіў яго на
два рокі у вастрог.

Зараз посьле цамінальніцы адвязьлі Змітра
у Слонім ды пасадзілі у вастрог, а Алена ас-
талася на гаспадарцы адным — адна, як бы-
ліначка у полі. Цяжка і смутна было яе жыць-
цё. Бедавала адзінокая кабета, білася як
штушка з падбітым крылом, плакала і за зіму
так высахла выпетрыла, што і глядзець не-
нашта было; ат красы ды моладасьці і звань-
ня не асталася. Ужо і сьпеваці не магла, го-
лас зусім спаў. Гляне праз вакно бывала на
полё і хочэ засьпеваці, але нічога не выхо-
дзіць, толькі засохшыя вусны шэпчуць:

Ой валэ мае дай палавые,

Чаму вы не арэце;

Ой леты ж мае маладые,

Чаму-ж марна йдзеце...

Прыйшла весна. Пасінело неба; пабольшаў
даў Бог, дзянёк. Заквецілося балота стрыка-
тымі кветачкамі, замуравілося полё траўкаю,
голосна засьпевалі жаваранкі, прыляцеўшы
з далёкаго выраю, — адным словам усё Божэ
стварэньне весялілося, здавольнено сваім жыць-
цём, а у Аленькі на сэрцы лежаў цяжкі ка-
мень. Гняце, небарачку неадступна горэ, зае-
дае нуда, слабнуць сілы, а працаваць трэба
многа дый цяжка.

От раз прывёз хлопчык з млына некалькі
мяшкоў мукі. Мяшкі былі вялікіе і надта вя-
лікіе; трэба было зняць іх з возу і ўнесьці
у свіронак. Хлопчык знядужаў гэтаго зрабіці;
прышлося узяцца за работу самой Аленцы,

а тагды яна якраз была у цяжку. Звалакла маладзіца сяк-так адзін, другі ды трэйці мяшок, узялася за чацьвёрты, самы цяжкі, і над гэтым апошнім прышлося ей так моцна нату-жыцца, што аж нешта у жываце лопнуло. Пад вечэр у Алены занудзіло пад лыжэчкай, закалола у баку, кінула перш у холад, потым у жар і кабета зразу злегла у пасьцель. У поўначы у яе радзіўся нежывы хлопчык, а на ранку як стала світаць, і сама маладзіца аддала Богу сваю чыстую душу...

Багатыр сьвёкар с сваей сямьёй нават не прыйшоў на пахаваньне. Ображалі і хавалі чужые. Зышліся с села хлопцы з дзеўчатамі, узялі на плечы труну с целам Аленкі і гуртам аднеслі на могіцы, гдзе пазваўшы бацюшку і пахавалі яе горка плачучы. Падняўшыся над яе долам гарбочак чорнае зямліцы быў раптам асыпан вешнімі кветачкамі.

* * *

А багатыр сабе, як кажуць, і ў вус ня дуў. Абдзіраючы людзей ды ссучы з іх апошнюю кроў, ён стараўся усё больш ды больш шырыць сваю гаспадарку, множыць свае скарбы. Цяпер ён мяркаваў купіць царовы млын з валюшам і з гэтаю мэтаю збіраўся ехаць пад мястэчка Косава на торг да аднаго панка.

От сядзіць сабе Панас вечэрам у сваей хаці ды лічыць паціху грошы. Ужо добра змеркалося, і з яго сямьі у гэты раз нікога не было дома, — усе пашлі у адрыву спаць. Перш дастаў Панас с капшука золата і, налі-

чыўшы дзэвесьці рублёў, спратаў іх у жалезны куфар; потым выцягнуў дзэве новыя кацярынкі і, пацешыўшыся трошкі, палажыў іх туды; далей стаў лічыць старыя бумажкі; на лічыў сто рублёў ды кажэ сам сабе:— з гэных трэ цяцьдзесят атдаць станавому ды дваццаць урадніку за тое, што яны скасавалі жалабу Лявона. Гіцаль гэты скардзіўся на мяне, што я яго збіў да паўсьмерці і ён цяпер ня можэ зарабляць сабе на хлеб; але станы з вураднікам добра ведалі куды пакіраваць гэту жалабу; за гэта трэба іх тлуста падшмараваці, каб не скрыпелі. О, грошы маюць пякельну моц! Маючы іх шмат, можна на людзях ездзіць верхам... А Лявона як злаўлю, то, даль—Бога жывога з рук ня выпушчу. Забью, гіцля і заплачу.

Сказаўшы гэта, Панас стаў далей лічыць грошы...

У гэту хвілю нехта з вуліцы забарабаніў у вакно. Панас задрыжэў і збялеў ат страху, бо думаў, што прыйшлі разбойнікі якіе. Спратайшы куфар з грашмі у патайнік, ён падыйшоў да вакна і спытаўся:

— Хто там?

— Гэта мы, — пачуўся за вакном голас: — стараста ды выбарныя. Ці можна зайці?

— А чаму ж, заходзце.

У хату увайшло чатыры чэлавекі: стараста, ды трое выбарных, усе маладыя сумленныя дзяцюкі. Прывітаўшыся, як мае быць, яны с пазваленьня Панаса уселіся у рад проці яго на ўслоне ды кажучь яму:

— Мы, дзядзюхна, прыйшлі да цябе па аднаму важнаму дзелу.

— А чаго-ж вам бяз дзела да мяне хадзіці, ці мо я вам раўня; прыйшлі, — значэ маеця некi інтэрэс.

— Ці помніш дзядзюхна. парабка Лявона, што у цябе нідаўна служыў? Пачаў стараста.

— А то якжэ гэтаго злодзея ня помніць, — добра помню.

— Ен, можэ, гадзіну таму назад памёр...

— А вы прыйшлі на пахаваньне прасіць.. перабіў старасту Панас.

— Не, дзядзюхна, другая мэта нашаго прыходу.

— Якая, кажэця.

— Перад сьмерцьцю, можэ за поўгадзіны, — казаў стараста далей:—ён паклікаў мяне з выбарнымі да сябе ды кажэ..

— Што, што кажэ?—дапытваўся багатыр сярдзіта, пабляднеўшы як палатно.

— Ен казаў,—выкладаў стараста:—дзяцючкі, спаліў дзядзьку Панаса ня еын, а я... я, кажэ, спаліў яго.. а Змітрука аблыгалі ліхіе людзі, ён непавінен у гэтым дзелі.

— Лжэ, злодзей! закрычэў не сваім голасам Панас.

— Ашто гэта праўда, казаў далей нам Лявон,—дык дзеля падкрэпы свайго слова цалую крыж..

— І падалаваў каторы лежаў на яго грудзях крыжык.. дапоўніў адзін з выбарных.

— Апрыч таго, казаў, канаючы ужо, што

ад дзядзькавых рук ён і на той сьвет ідзе... даказаў мову другі выбарны.

— Што ж вы, дрэнні паганьне, прыйшлі палохаць мяне. ці што, — крычаў як шалёны Панас: мо я каго баюся; шікніця адно, гіцлі, дык я вас усіх запакую у вастрог на векі вечныя!..

— Не, дзядзьку, мы не палохаем, а гаворым табе праўду, як было, — атказаў стараста Панасу і каб кальнуць яго, далей прыбавіў: — чым мы можэмо дзядзьку спалохаці? дзякуй Богу ты над сваймі селякамі не знушчаўся і дзетак сваіх не пакрыўдзіў...

— А што нявестка замучылася ды сын сядзіць у вастрозе, дык тутака тваей віны німа, дзядзюхна, — дасказаў старшы з выбарных, і пры гэтых славах усе чэцьвёра селякоў так моцна зарагаталі што аж хата задрыжэла. Панас збялеў, як крэйда і пачаў трасьціся ўсім целама, бытта яго опоць біла. Селякі выйшлі з хаты і ў сенях зноў моцна зарагаталі. У вачах Панаса стала туманіцца; галава круцілася і ён ледзьва — ледзьва стаяў на нагах, а рогат усе рос ды шырыўся і здавалася багатыру, што у сенях на дварэ. у сяле і паўсяму сьвету людзі смяюцца над ім ды торкаючы пальцамі у вочы пытаюцца:

— Ці ж праўда, Панас, што ты перад дзеткамі сваймі ні ўчом ня вінен?.. Панас тросся ды вярцеўся як вуж, прыціснуты асінавым калом да зямлі. Потым дзікім голасам закрычэў як варыят:

— Ой, людзі, гэта злы дух з мяне насьмехаецца!.. Згінь мара, прападзі!.. і абярнуўшы-

ся на покуць. гдзе стаяў абраз Божае Мацеры з дзіцяткам Ісусам, хацеў перэжэгнацца, але у гэту хвілю выступіла з туману нябошчыца нявестка у белай сорочцы і ў белых цюньках з нежывым хлопчыкам на руках; выступіла ды стала перад ім з укорам, як жывая...

— Ой, людзі, ратуйця! ускрыкнуў задыхаючыся Панас і як падбіты навальніцаю сноп зваліўся на падлогу...

— На другі дзень, рана нашлі Панаса чупь жывым і пачалі адліваць халоднаю вадою. Ачухаўшыся трошкі ён устаў, паглядзеў мутнымі вачамі на сваю сямью ды плачучы кажэ:

— Дзеткі і ўсе людзі скрыўджэны, а я надта выцягнуўся ды многа мейсца займаю на сьвеці. І, сказаўшы гэта, пачаў корчыцца.

С таго часу Панас ляжыць ў запеку, цадагнуўшы пад сабе ногі, ды, корчучыся у клубок жаліцца, што дзеткі яго і селякі скрыўджэны, а сам ён вельмі многа мейсца займае. Больш нічога не гаворыць, толькі дрыжыць як асінавы ліст у непагоду ды баязліва пагледае на покуць.

Мусіць такі праўду людзі кажуць, што Бог пакараў Панаса Крэнта за тое, што ён вельмі знушчаўся над людзьмі.

К. Лейко.

